

La UNED: visionària i pionera. La semipresencialitat com a model d'educació futura

Judit Vega Avelaira

RESUM

A començaments de la dècada dels setanta es va decidir crear a Espanya la Universidad Libre a Distancia, en l'escut de la qual apareixia un colom. La idea va ser acceptada positivament, però no el nom ni el logotip. Per fi, l'agost de 1972, un decret llei¹ dona vida a la Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED), que comença de manera modesta, amb només tres despatxos: un per al Rectorat, un altre per a la Secretaria General i un tercer per al Gabinet de Premsa; ubicats al Caserón de San Bernardo, al districte centre de Madrid, comparteixen espai amb el Consejo Nacional de Educación.

RESUMEN

Al principio de la década de los 70 se decide crear en España la Universidad Libre a Distancia, en cuyo escudo aparecía una paloma. La idea es positivamente aceptada, pero no el nombre ni el logotipo. Por fin, en agosto de 1972, un Decreto Ley da vida a la Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED), que comienza modesta con sólo 3 despachos: uno para el Rector, otro para la Secretaría General y otro para el Gabinete de Prensa, ubicados en el Caserón de San Bernardo, en el distrito centro de Madrid, compartiendo espacio con el Consejo Nacional de Educación.

Acabada de néixer, la UNED va centrar els primers esforços a augmentar el nombre d'alumnes, que varen anar creixent en progressió geomètrica i varen fer necessària l'adequació de l'estructura a les necessitats docents. D'aquesta manera es varen crear els dos primers vicerectorats, un d'Humanitats i un altre de Ciències, i es va obrir una oficina d'atenció al públic. Les unitats didàctiques s'enviaven a casa dels estudiants, per correu postal, totalment gratuïtes.

La passa següent consistiria a dur l'educació superior als nuclis de població, allunyats de les grans metròpolis, que no disposaven d'universitat. Aquest era el sentit de la paraula *distància* en el nom, malinterpretat avui dia pel fet de ser entès com una universitat en línia; cal recordar que, el 1972, la joveníssima Internet (nascuda el 1969) no havia arribat a Espanya i que haurem d'esperar fins al 1990 per al naixement de la WWW (World Wide Web).

La creació de centres regionals va servir per assentar la UNED i el seu peculiar mètode docent, basat en material didàctic propi i en tutors que actuen com a guies i assessors dels alumnes, a tota la Península i a les illes.

La passa posterior és una mirada més enllà de les nostres fronteres per posar l'objectiu en una estructura de centres internacional, que parteix d'Europa i s'estendrà per Amèrica Llatina i amb presència a l'Àfrica, a Guinea. La UNED s'implanta en diversos països i el seu model metodològic «s'exporta»: es converteix en líder de la AIESAD (Asociación Iberoamericana de Educación Superior a Distancia).

¹ Decret 2310/1972, de 18 d'agost, pel qual es crea la Universidad Nacional de Educación a Distancia.

La UNED, la universitat de l'Estat, la universitat de tots, va néixer amb un clar component social. Es tractava de garantir la igualtat d'oportunitats. Acostant, com s'ha dit, la universitat al poble escurçant distàncies, fet que explica que es creessin centres en localitats com Calataiud, Motril, Barbastro o Ponferrada. Però també possibilitant l'accés als estudis superiors a persones que no ho havien pogut aconseguir per raons de renda o per qualsevol altra dificultat derivada, per exemple, de qualche discapacitat. Cal assenyalar que, en els inicis, els llibres de text duien l'acompanyament de cassets per facilitar l'accés a les persones invidents, per citar un exemple.

Els programes en centres penitenciaris, vigents actualment, també a Mallorca, duen l'ensenyament superior a les cel·les en un desig de facilitar la reinserció als presos després d'haver complit condemna.

Sensible a l'envelliment de la població i conscient que, segons una projecció de l'Institut Nacional d'Estadística, l'any 2066 hi haurà més de catorze milions de persones al país majors de 65 anys, la UNED també ha creat la UNED Senior.

La UNED ha potenciat molt especialment la incorporació de la dona a la universitat i al mercat de treball. No és casualitat que el 1982 fos triada rectora de la UNED Elisa Pérez Vera, la primera dona que ocupava tal càrrec en una universitat espanyola, i que actualment tinguem també un Centro de Estudios de Género. El nombre de dones que estudia a la UNED supera el nombre d'homes.

La UNED és, a més, una institució conscient dels reptes del seu temps i, per això, adquireix un compromís ineludible per complir els Objectius de Desenvolupament Sostenible de l'Agenda 2030. Apostam per l'impuls i la consolidació del nostre caràcter d'universitat saludable, compromesa amb el desenvolupament d'entorns de feina i aprenentatge que promoguin la salut, el benestar i la qualitat de vida del conjunt de la comunitat universitària. Som una de les universitats més sostenibles d'Espanya.

L'altre gran objectiu, l'increment en el nombre d'estudiants, també s'ha assolit, amb moments de més o menys creixement; un creixement que, després de la gran crisi, ha augmentat durant el darrer any.

El perfil de l'estudiant des dels inicis fins fa aproximadament deu anys es descriuria com a persones d'edat superior als 40 anys que alternaven la jornada laboral i/o les obligacions familiars/domèstiques amb la formació universitària. Els programes de la UNED es converteixen en la segona oportunitat per a molts de ciutadans àvids de saber que, quan era el seu moment, per raons diferents, no varen accedir a l'ensenyament superior convencional o que, en algun moment, varen haver de deixar els estudis.

No obstant això, l'auge d'Internet, la rapidesa de les telecomunicacions i el fet que moltes cases ja tinguin wifi i, almenys, un dispositiu a disposició (PC, portàtil, tauleta, mòbil) fa que, en els darrers anys, molts joves es decantin directament per la UNED després d'acabar el batxillerat i l'examen d'entrada a la universitat. Així s'ha rejuenit el perfil mitjà de l'alumne de la UNED, tot i que encara són majoria els estudiants d'edats entre els 30-40 anys.

D'aquesta manera, durant la primera dècada, la UNED va recórrer un llarg camí en la seva implantació social, que continuarà al llarg dels anys vuitanta: la creació d'una xarxa de centres associats a quasi totes les províncies; més centres a l'estranger i una ampliació permanent de l'oferta educativa que, curs rere curs, incorpora titulacions noves i programes nous de formació contínua.

Comença, aleshores, l'aposta per la difusió. A l'ús de la ràdio i la televisió com a sistemes d'emissió de continguts s'hi afegeixen, als noranta, les noves tecnologies. La incorporació de sistemes multimèdia, tant en l'elaboració de materials com en la seva distribució, es fa extensiva a totes les disciplines.

Els sistemes digitals i Internet han fet possible que, actualment, la «distància» entre la UNED i els seus estudiants hagi desaparegut: cada alumne té la universitat sencera a la seva taula d'estudi, a només un clic del teclat de l'ordinador. Els grans cervells informàtics dels servidors de Barbastre, Tudela i Ponferrada suporten l'activitat de tots els centres, creen aules virtuals (aules avip), que transmeten en directe les tutories; una plataforma d'*e-learning* i col·laboració que permet impartir i rebre formació, gestionar i compartir documents, crear i participar en comunitats temàtiques, a més de fer projectes en línia (alf) i, durant la pandèmia, fins i tot un revolucionari programa d'exàmens en línia (AvEx).

Tot això sense oblidar que som una universitat semipresencial. Totes les tutories s'imparteixen de manera presencial, encara que siguin transmeses per *streaming* per a aquells que no hi poden assistir presencialment; són presencials les pràctiques de laboratori i d'altres, com també ho són els exàmens. Gran part del prestigi de la UNED se sustenta, precisament, en les proves presencials organitzades en dues setmanes (una a l'estranger) entre els mesos de gener-febrer i maig-juny, més una prova extraordinària al setembre (una setmana). Els estudiants tenen la possibilitat de presentar-se als exàmens en el centre que triïn, independentment del centre en què estiguin matriculats. La mobilitat és, per tant, un altre dels avantatges de la UNED.

Avui, la UNED és una gran institució: la major universitat d'Espanya amb més de 200.000 estudiants; amb una oferta educativa que engloba 28 títols de grau, 11 graus combinats, 79 màsters, 20 programes de doctorat, curs d'accés a la universitat per a majors de 25, 40 i 45 anys, com a ensenyaments reglats. A més, és capdavantera en programes de formació contínua, que inclouen títols propis (expert, especialista universitari, màsters i postgraus propis, cursos d'extensió universitària, cursos de divulgació...). Compta amb el CUID, l'institut d'idiomes, que ofereix cursos de 16 idiomes; una rica oferta de cursos d'estiu, 96 el 2020, i centenars d'activitats d'extensió universitària (exposicions, visites a museus, etc.). Més de 10.000 persones, des de la seu central i des dels centres associats, s'esforcen per donar suport dia a dia a la dura marxa dels estudiants cap a la meta de la seva formació.

Pel que fa a Balears, els primers alumnes residents a les illes s'havien de desplaçar a Barcelona per a les proves presencials. Per iniciativa pròpia, ells mateixos varen començar les gestions per sol·licitar la creació d'un centre a Palma. Era un grup d'aproximadament 90 alumnes del curs 1974-1975. El maig de 1975 es va desplaçar a Palma el primer tribunal enviat per la seu central per examinar els alumnes a les dependències de l'Estudi General Lul·lià.

Dia 12 de gener de 1977, l'Estudi General Lul·lià i el Patronat Econòmic d'Estudis Universitaris Superiors de Balears varen arribar a un acord per promocionar i patrocinar conjuntament un centre autònom de la Universidad Nacional de Educación a Distancia. Entre d'altres, va col·laborar activament en la creació d'aquest centre associat el senyor Francesc de Borja Moll, notable lingüista, professor, historiador i filòleg, com a membre del Patronat.

El 8 de març de 1977 es reuneixen a Madrid el senyor Manuel Marín Arias, governador civil de Balears i president del Patronat promotor del centre associat, i el rector de la UNED per signar un conveni i sol·licitar al Ministeri d'Educació i Ciència la creació d'un centre associat de la UNED amb seu a Palma. En aquest acord, en l'estipulació tercera es recollia que el centre «se instal·larà en el Estudio General Luliano de Palma de Mallorca». L'1 de desembre de 1977, el director general d'Universitats signa l'ordre per la qual s'autoritza la creació d'un centre associat dependent de la Universidad Nacional de Educación a Distancia. L'any següent, per ordre ministerial recollida al BOE del 31/1/1978, es crea oficialment aquest centre associat de la UNED.

L'Estudi General Lul·lià es va convertir així en seu de la delegació de la Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED) a Balears entre els anys 1975 i 1982.

Durant el primer curs acadèmic, el centre va estar dirigit pel senyor Álvaro Santamaría, va tenir 409 alumnes en tretze titulacions universitàries, amb un pressupost de tres milions de pessetes i tenia, inicialment, vuit professors, que es varen ampliar a vint-i-cinc en poc temps.

Atès el caràcter insular d'aquesta comunitat autònoma, aviat va sorgir la necessitat de crear dues extensions, que acostessin la universitat a les altres illes. Així, l'any 1978 es va crear l'Aula de Menorca i el 1982, la d'Eivissa. El 1983, per adequar l'estructura del Patronat a l'estructura política autònoma de les illes Balears, la presidència passa de la Diputació Provincial al president de la institució preautònoma. L'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, aprovat per la Llei orgànica 2/1983, de 25 de febrer, va establir la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. Va ser a partir d'aleshores quan els consells insulars es varen responsabilitzar del Patronat del centre i de la seva presidència. Des d'aquest moment, el Consell de Mallorca, el Consell de Menorca i el Consell d'Eivissa i Formentera passen a formar part del Patronat i a donar suport econòmic al centre UNED – Illes Balears.

La Llei orgànica 1/2007, de 28 de febrer, de reforma de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, preveia la creació d'un consell insular propi per a l'illa de Formentera. La seva aplicació es va materialitzar el 10 de juliol de 2007, amb la presa de possessió de la primera corporació. Per aquest motiu, a proposta d'Eivissa, es va decidir en junta rectora del 20 de desembre de 2019 cursar al Consell de Formentera una invitació per entrar a formar part de nou, si ho consideraven oportú, al Consorci, nom actual de l'antic Patronat.

Pel que fa a la ubicació, el primer centre, amb seu a Palma, va tenir diverses residències. L'increment constant del nombre d'alumnes tot d'una va fer petites les instal·lacions de l'institut lul·lià i va fer òbvia la necessitat de trobar una seu nova. El 1982 es varen llogar les dependències d'un convent

(al carrer Pietat), al centre de Palma, proper a l'Hospital General. El 1998, l'Ajuntament de Palma va signar un conveni amb el patronat de la UNED pel qual li cedia les instal·lacions de l'edifici Guillem Mesquida, situat al camí Roig de sa Indioteria, devora el polígon de Son Castelló, per una durada de 25 anys. L'edifici va ser reformat i el setembre de 1999 estava preparat i dotat amb la tecnologia necessària per acollir el nou curs acadèmic.

Des de llavors s'han fet ampliacions amb un edifici nou d'aules equipades per a conferències per vídeo o per web; un ascensor per facilitar l'accés a estudiants d'UNIDIS (Centro de Atención a Universitarios con Discapacidad), construït el 2007, i una gran sala d'actes amb tecnologia avançada en el seu moment i capacitat per a 160 persones, que es va construir el 2012.

Actualment, el CA UNED – Illes Balears, que va obtenir la certificació nivell Consolidació el 10 de gener de 2018 i va superar l'auditoria de manteniment corresponent el 18 de juliol de 2019, té a les tres illes 15 persones en l'àmbit tecnicoadministratiu i 116 professors tutors.

El centre de la UNED a Balears ofereix tots els estudis mencionats abans. El nombre d'estudiants matriculats el curs 2018-2019 ha estat de 13.177, dels quals 3.173 corresponen a ensenyaments reglats, 647 a ensenyaments no reglats, 9.357 corresponen a formació permanent, dels quals 2.228 són dels cursos d'estiu en l'edició de 2019.²

Durant l'any acadèmic en curs ha augmentat tant la matrícula en ensenyaments reglats com en no reglats (mitjana d'alumnes per curs d'extensió universitària de 80 alumnes el 2018-2019, de 110 alumnes el 2019-2020; en cursos d'estiu, xifra final de 2.228 alumnes el 2018-2019, la xifra provisional el 19 de juliol de 2020 és de 2.908 alumnes).

Són aquestes xifres i la seva anàlisi les que ens duen a la segona part de l'article i les que aporten llum sobre el títol que li hem posat.

El passat 13 de març, el president del Govern va anunciar una mesura excepcional que va entrar en vigor a partir de dia 16 de març: l'estat d'alarma derivat de l'expansió de la pandèmia originada per la COVID-19.³

El confinament de tot l'Estat per ordre governamental prolongat durant dos mesos va obligar la població en general a quedar a casa, però a més va obligar tota la comunitat educativa a replantejar-se els seus mètodes i a cercar solucions per afrontar la situació extraordinària creada pel coronavirus: estudiants, infants i adults i professionals de l'educació varen deixar d'anar als col·legis, instituts, universitats, escoles de formació professional. S'havien de prendre mesures contundents, efectives i dràstiques en el menor temps possible i tenint en compte que mai abans no hi havia hagut una situació similar. No hi havia protocols d'actuació, com era obvi, davant un panorama que no havia existit abans i que va irrompre de cop.

² <<https://uned-illesbalears.net/wp-content/uploads/2019/12/1.1.2.MemoriaAnual2018-19P.pdf>>

³ Reial decret 463/2020, de 14 de març, pel qual es declara l'estat d'alarma per a la gestió de la situació de crisi sanitària ocasionada per la COVID-19 (modificat pel Reial decret 465/2020, de 17 de març).

Aviat es varen veure les deficiències del sistema educatiu, que sempre queda en segon pla a l'hora de repartir els pressupostos. Aviat es va fer evident, lamentablement, la bretxa informàtica, i no només entre les famílies dels més petits. Si bé el sistema havia aconseguit escolaritzar tothom, no havia aconseguit dotar tots els alumnes ni professors de les mateixes eines de feina. I no només en l'àmbit de l'ensenyament obligatori, sinó del que ens ocupa en aquestes pàgines: l'ensenyament superior, la universitat.

En aquest context hi va haver una tendència a creure que la Universidad Nacional de Educación a Distancia duria avantatge davant la situació nova. Una afirmació que només era certa en part. Tot i que era cert que, com hem vist, la UNED en general i el centre de Balears en particular tenien servidors potents, campus virtual, plataformes, aules avip i aules físiques preparades per emetre en directe per *streaming* tot tipus de classes, tutories o cursos, també era cert que la UNED no havia fet mai totes les tutories exclusivament de manera virtual i tampoc no havia fet mai, en els 48 anys d'història, proves presencials en línia.

L'avantatge, doncs, era la infraestructura, que ràpidament, a Balears, des de Direcció vàrem posar a disposició dels companys de la UIB, de la Conselleria d'Educació i de la Conselleria de Salut i Consum del Govern balear, igualment que la seu central de la UNED va respondre àvidament la sol·licitud del Ministeri d'Universitats per col·laborar en la creació de «Conectad@s: la universidad en casa», un portal web projectat pel Ministeri d'Universitats i la CRUE i dissenyat per la UNED (Universidad Nacional de Educación a Distancia) i la UOC (Universitat Oberta de Catalunya), juntament amb la contribució de totes les universitats.⁴

L'inconvenient era un mètode d'ensenyament al qual faltaven elements per ser íntegrament en línia.

El repte era, conseqüentment, aconseguir crear i implementar les eines necessàries per fer front a la situació.

En el temps rècord d'un cap de setmana infinit es varen crear a Balears guies i instruccions per ensenyar els professors tutors a connectar-se des de casa seva per poder començar a impartir les classes tutoria en línia des del mateix dilluns 16 de març.

Alhora, des de Barbastre, Tudela i Calataiud s'enfortien els servidors per poder suportar una càrrega de fins a un 350 % en relació amb la que suportaven abans de la pandèmia. La bona voluntat i la professionalitat de tothom varen fer possible el miracle i es varen impartir totes les tutories des de tots els centres durant tot el confinament i fins al final, el 30 de maig. Parlem de xifres que, en el cas de Balears i per posar només un exemple, arribaven a les 82 tutories en només un capvespre entre les 16 hores i les 21.30 hores.

Sense treva i multiplicant esforços, l'equip rectoral, equips de directors de centres, de campus, representants d'estudiants i d'alumnes assistien a innombrables videoconferències una setmana rere l'altra amb l'objectiu de definir les necessitats per poder dur a terme per primera vegada els

⁴ <<http://www.crue.org/Comunicacion/Noticias/plataforma%20online%20covid.aspx>>

exàmens en línia i, d'aquesta manera, aconseguir que els estudiants salvessin el curs. La seva feina va arribar als informàtics, que varen materialitzar les exigències en un programa dit AvEx. Aquestes exigències eren no només de garantia d'igualtat per a tots els examinands, sistemes antifrau, adequació a la llibertat de càtedra, etc. A més, s'havien de tenir en compte aspectes socials, humans: usuaris que feien feina a primera línia en la pandèmia; conciliació laboral, en alguns casos inexistent; infants a casa als quals s'havia d'atendre i ajudar en les tasques escolars... I, per descomptat, aspectes logístics davant l'evidència d'estudiants que no tenien les eines per fer un examen en línia: falta d'ordinador; connexió a Internet només en el mòbil o ni això, manca de wifi o senyal baix en zones rurals, falta de càmera...

Els centres associats varen ser clau per desenvolupar amb èxit les proves. Hi varen poder acudir els estudiants que així ho sol·licitaven per resoldre les carències de material explicades anteriorment. També varen ser clau per al desenvolupament de les proves, aquesta vegada presencials, del curs d'accés i les proves de competència específica per a estudiants internacionals, complint amb les directrius del Ministeri d'Educació i complint, igualment, de manera estricta les mesures sanitàries dictades per les autoritats.

Tanmateix, tot i que les proves de setembre es desenvoluparan igual que les passades de juny i tot i que el començament del curs acadèmic 2020-2021 serà en línia, aquest sistema totalment virtual no és definitiu. La UNED creu fermament en el seu sistema d'ensenyament i en el rol dels centres associats, per la qual cosa aposta per continuar amb el mateix sistema en el futur més immediat.

La pandèmia ha fet trontollar els fonaments d'una forma d'ensenyament que no s'adapta als temps actuals. Les qüestions feia anys que estaven en laire, però les respostes i solucions s'han anat retardant d'acord amb la no-urgència. La COVID-19 ha posat la universitat espanyola i, probablement, la mundial entre l'espasa i la paret: ja no val el silenci com a resposta. Les universitats tenen la responsabilitat, ara ja ineludible, de definir quin model d'ensenyament volen oferir.

Durant els darrers mesos són moltes les que hi reflexionen des de les seves pàgines web o debatent-ho en els cursos d'estiu.⁵ I l'atenció es gira cap a un model d'ensenyament en el qual la UNED ha estat no només visionària sinó també pionera i que es ratifica com el probable model a seguir: la semipresencialitat.

Després de perdre la por d'usar les tecnologies informàtiques per part de professors i alumnes, es tracta d'implementar l'ús quotidià per part de tots els usuaris de manera fluïda de campus virtuals i plataformes com a eines de feina habituals.

Per això, els ministeris d'Educació i d'Universitats així com els governs autonòmics, que tenen competències en Educació, haurien d'apostar inexorablement per dotar els establiments de la tecnologia necessària, a més de facilitar l'accés a aquesta tecnologia als mateixos alumnes i professors.

⁵ <<https://www.ehu.eus/es/-/y-si-el-modelo-hibrido-fuera-el-futuro-de-la-universidad>-
<<https://www.universidadviu.es/curso-de-verano-viu-la-educacion-superior-ante-el-reto-de-la-transformacion-digital/>>

La COVID-19 ens ha ensenyat a rompre aquesta barrera, el vertigen a l'ús de recursos informàtics, però també ens ha ensenyat el desequilibri entre els recursos de la població, que desmunta el principi irrenunciable de la igualtat d'oportunitats. Per aquest motiu, qualsevol mètode d'ensenyament nou ha de tenir la logística universal per poder-se implementar respectant el dret a l'educació de tots els usuaris.

La tecnologia sedueix l'estudiant, que la coneix des que ha nascut i que forma part indissoluble de la seva vida. Permet una flexibilitat d'horaris, que els permet compatibilitzar l'estudi amb una feina petita, sovint necessària per poder permetre's els estudis en temps de crisi. El mateix podríem dir de la conciliació d'estudis i maternitat/paternitat o la cura a persones majors o dependents. El món virtual col·laboraria amb l'organització de tasques, si s'entengués no com una rutina sinó com una excepcionalitat.

Presenta, a més, el valor afegit de la rapidesa, la facilitat per fer cerques temàtiques i bibliogràfiques, la capacitat per enviar treballs, respondre qüestionaris programats o veure classes enregistrades, si n'hi hagués, i altres materials posats a disposició per l'equip docent en el moment en què l'alumne tingui temps. Si l'alumne estàs malalt, el campus virtual també l'ajudaria a no perdre el fil del que s'ha ensenyat sense moure's de casa.

Pel que fa a la formació contínua i els cursos d'estiu, varen ser molts els centres associats i altres universitats, incloent-hi la Menéndez Pelayo, que varen renunciar a tota l'activitat d'extensió universitària perquè l'havien de fer en línia. El centre de Balears, en canvi, va apostar per la continuïtat i durant la pandèmia va fer tots els cursos de formació programats a principi de curs. Igualment, va continuar amb la proposta de 17 cursos d'estiu (líder de centres associats a tot Espanya en oferta). L'èxit no té precedents: el cap de setmana del 24-25 d'abril es va arribar a la xifra de 628 alumnes matriculats en modalitats en línia i en diferit. En els cursos d'estiu actuals, el curs impartit del 9 a l'11 de juliol, titulat «Primers auxilis psicològics en situacions de crisi i emergències», ja té 574 alumnes en línia i en diferit, i ha esdevingut el curs d'estiu (i, probablement, d'extensió universitària) de la UNED amb més alumnes que hi ha hagut fins ara.

Tot això evidencia l'interès i l'acceptació de l'ensenyament en línia, encara que alguns dels participants, els que viuen a Balears, i tots els ponents manifesten tristesa per no haver pogut participar/impartir en la modalitat presencial.

Si no fos per la tecnologia informàtica, el curs 2019-2020 no hauria pogut acabar, és evident. De la mateixa manera, s'han evidenciat també les carències en coneixements i pràctica en el maneig de les eines informàtiques d'una gran part de membres d'equips docents i d'estudiants. I no només de l'ús, sinó també del comportament a l'hora d'utilitzar-les.

No varen ser pocs els professors que varen demanar pautes i consells per fer la docència en línia. S'enfrontaven al fet nou de col·locar-se davant d'una càmera a casa seva, sense públic, sabent que s'emetia o es gravava i que era necessari saber com parlar, on mirar... Enfrontar-se a aquesta soledat, no tenir la mirada de l'alumne, que els pogués indicar si es comprenia o no la matèria, parlar en

veu alta a una màquina, els va produir estrès, inseguretats, insomni.⁶ Per a tots ha estat un repte enfrontar-se a aquesta nova manera d'ensenyament.

Queda com a tasca pendent i urgent formar en aquest sentit els usuaris, oferir a professorat i alumnat cursos de formació contínua sobre l'ús i l'aprofitament de les eines ofimàtiques. És d'aplaudir l'oferta de cursos d'estiu, iniciativa del Vicerectorat de Campus Digital i Transmedia, i altres de la Universitat de les Illes Balears en aquest 2020.⁷

No obstant això, la part tecnològica no podrà **mai** reemplaçar la presencial. La presencialitat s'ha de preservar inqüestionablement per a les proves presencials, garantint-ne la transparència i seriositat, i per assegurar la igualtat d'oportunitats per a tot l'alumnat.

No hi ha ni hi podrà haver mai un programa d'exàmens que ofereixi les garanties de transparència i fiabilitat de les proves fetes de manera presencial, tret que es recorri a controls exhaustius i videovigilància remota, que xocarien amb la llibertat de l'individu i les lleis de protecció de dades i imatge.

Quant a les classes o tutories virtuals, per força també han de ser presencials. Els estudiants necessiten temps i horaris, ordre i estructura, una guia de la qual es puguin allunyar només puntualment; flexible, però existent. Necessiten el ritual d'anar a l'establiment educatiu, trobar-se amb altres estudiants, treballar a la biblioteca.

No cal ni dir que qualsevol pràctica curricular ha de ser presencial. No tindria cap sentit ni seria didàctica una pràctica de laboratori per a una carrera de ciències, com Física, si no és *in situ* sota les instruccions i la mirada atenta del professor.

És indispensable que continuï el costat humà de la universitat l'objectiu primer i darrer de la qual és la transmissió de coneixements i la preparació per al futur des de la pròpia experiència dels professors.

La universitat és un lloc de trobada que un ordinador no podrà ocupar mai. Prescindir de la interpel·lació directa de l'alumne al professor, de les expressions i la gestualitat, del *feedback* immediat i constant, dels guions canviats a partir d'una pregunta espontània d'un alumne, d'una discrepància que dugui a un debat entre els assistents, d'un qüestionament en directe i en el mateix espai seria un error flagrant.

La universitat s'ha de viure als passadissos i a les aules, a les sales d'estudi, a les biblioteques i als llocs d'oci d'un campus real.

⁶ D'aquesta situació va sorgir una col·laboració entre la UNED i la UIB certament enriquidora, que es recull en el vídeo següent «Cómo hacer una videoconferencia de apoyo a la docencia universitaria», d'Antonio Fernández Coca, vicerector del Campus Digital de la UIB, i Judit Vega Avelaira, directora UNED – Illes Balears <<https://www.youtube.com/watch?v=SG7f9PflYbQ>>

⁷ <<https://cursosverano.uib.es/l-UE-Docencia-en-Linia/>>

La universitat imparteix matèries, però també educa en la convivència, el diàleg, la confrontació, la llibertat d'idees i el pensament crític.

La universitat és una història de saber, però també és una història de relacions humanes.